

NOUL GUVERN ȘI RECONCILIAREA CU ELITELE

Silviu B. Moldovan

Abia instalată noua administrație rezultată din alegerile lui noiembrie 1996, iată că pronosticurile pesimiste au și apărut, în urma noilor majorări de prețuri. Mă număr printre cei care nu cred în posibilitatea respectării, punct cu punct, a *Contractului cu România*, dar m-aș declara mulțumit dacă noul guvern ar aborda curajos câteva probleme fără rezolvarea cărora revenirea României la normalitatea mult dorită ar fi un simplu basm.

Una din aceste datorii de onoare ale cabinetului Ciorbea este legată de statutul elitelor în societatea românească, un statut decăzut încă din anii '40. Fără a judeca situația celor trei elite (economică, politică și culturală¹, cărora le-am putea adăuga și elita sportivă), voi face referire aici la chestiunea intelectualității, probabil cea mai arzătoare la ora actuală.

Intelectualitatea, în întregul ei, a avut o soartă crudă în timpul ambelor dictaturi comuniste, de la exterminarea fizică (în perioada dejistă) la subretribuire (în "era" ceaușistă) și minimalizare (în ultimii ani ai numitei "ere", intelectualii începuseră a fi numiți chiar "oameni ai muncii în domeniul culturii"). Această tendință s-a manifestat, în unele forme (în special proasta salarizare) și după 1989.

Însă "Vechiul Regim" n-a blamat intelectualitatea în întregul ei, ci a scindat-o, favorizând unele categorii intelectuale în dauna altora, o tactică a cărei continuitate se dovedește remarcabilă. "În prejudecata lui împotriva intelectualilor, scrie Ghiță Ionescu, regimul a făcut totuși o deosebire între intelectualitatea tehnică și cea umanistă. Față de tehnocrați, atitudinea partidului a fost foarte diferită. După primul plan economic din 1949 nevoia de specialiști a devenit tot mai acută. Prin urmare, după 1949, s-a ajuns la un armistițiu parțial în persecutarea foștilor arhitecți burghezi, a inginerilor, oamenilor de știință, doctorilor, și diferiților specialiști tehnicieni (...). Totuși, intelectualitatea nu a fost niciodată considerată de către conducere indispensabilă"².

Efectul acestei "schimbări de macaz" a fost de lungă durată și cu implicații sociale profunde. "Intelectualitatea tehnică și managerială, opinează Stelian Tănase, era în parte integrată în sistem, în schimbul sprijinirii programului de industrializare și construcții al dictatorului, dar nu a avut acces la deciziile strategice, și a beneficiat de o parte neglijabilă de resurse"³. Într-o carte fascinantă, Katherine Verdery descrie reflexele (de "sus" și de "jos") create de acest mecanism⁴. Cei de "jos" încearcă să devină "interesanți" pentru cei de "sus" (preocupați doar de respectarea grilei ideologice), supraevaluându-și, totodată, necesitățile materiale.

Redistribuția socialistă devenea astfel un scop în sine, fără nici o legătură cu necesitățile economiei: "În cadrul birocrăției, există o competiție tot mai acerbă pentru mărirea bugetului propriu în dauna celor aproximativ echivalenți pe o scară orizontală, pentru a avea potențial mai mult pentru a distribui celor care solicită de la nivele inferioare. Adică, ceea ce contează cel mai mult în competiția dintre actorii sociali din birocrățiile alocative sînt intrările în segmentul propriu, nu realizările în producție"⁵. În mod analog, febra "revendicărilor și contrarevendicărilor de alocații"⁶ cuprinde și intelectualitatea umanistă. În acest sector se dau "întreceri privind diferitele definiții ale valorii, competenței și autorității culturale"⁷, însă opoziția "producătorilor de cultură care se simt excluși de la influență" ajunge să devină "o luptă de alocări mai mari de resurse pentru putere culturală"⁸.

"Schisma" dintre intelectualitatea umanistă și cea tehnică a reapărut în actualitate chiar din prima jumătate a anului 1990. Datorită faptului că un mare număr de scriitori și artiști s-au situat pe poziții critice față de guvernarea F.S.N., acesta a început să declare că puterea lui se bazează pe muncitori, țărani și "intelectualitatea tehnică", diferită de "o anumită parte a intelectualității" (a se înțelege cea umanistă)⁹.

Presa favorabilă F.S.N. a dezvoltat atunci un masiv discurs "antielitist", a cărui analiză ar necesita un spațiu foarte larg. Cotidianul "Azi" critică intelectualii care "țin cîte o dizertație filosofică", apoi, "ca să nu se infesteze de vulg, se retrag la ocupațiile lor nobile". Oponentul acestui tip de intelectual (supranumit un "Moțoc modern") "e muncitor, sau țaran, sau *modest intelectual* (subl. S. B. M.)" (23 mai 1990). Sînt numiți "intelectualii disprețuitori de popor" ("poporul creator de valori - 22 mai 1990, "acest popor de muncitori și țărani" - 24 mai 1990), "adversari decizi ai democrației" (care ar însemna, după aceștia, "supremația gloatei") - 19 mai 1990. "Azi" din 19 mai 1990 preia concluziile unei anchete realizate în Polonia de presa britanică: "nu este sarcina intelectualilor să conducă țara" ci, evident, a birocrăților "tehnocrați și competenți". Pe 12 aprilie, un articol remarcabil distinge între "nivelul de instruire intelectuală" și "nivelul de cultură", stabilind, totodată, mai multe "tipuri de cultură": "S-ar cuveni să reflectăm dacă nu cumva tipurile de cultură - muncitorească și țărănească - sînt mai complexe decît culturile «intelectualizate» care, prin forța lucrurilor, sînt tentate de simplificări intelectualiste". Un an mai tîrziu (23 aprilie 1991) este prezentat studiul unor sociologi francezi privitor la acutele tendințe totalitare ale unei "minorități dure" a intelectualilor, "autodeclarată elită"¹⁰.

Aceste texte și încă altele abordează o problemă reală a psihologiei sociale, însă ignoră o altă realitate, pertinent analizată de H. R. Patapievici: "Elita nu se opune «masei», noțiune cu totul abuzivă și de sursă hotărît resentimentară, ci mediocrității"¹¹.

Mai interesantă este discuția prezentată în "Dimineața" din 17 mai 1990: "Unii intelectuali, care vin din spațiul filosofiei, al literaturii, nu mai sînt capabili

de același rafinament intelectual, nu mai au instrumentele necesare și nu mai au cunoștințele necesare atunci când coboară în social sau în spațiul politicii, în sociologie". Această descriere ne amintește de o foarte reușită lucrare (lipsită, evident, de orice legătură cu disputele politice românești) a profesorului elvețian J. M. Bochenski. În *Ce este autoritatea?*¹², acesta distinge între "autoritatea întemeiată" și "autoritatea nântemeiată", folosind exemplul "profesorului de chimie care vrea să lămurească un muncitor în legătură cu războiul din Vietnam".

"Problema elitelor, scrie Stelian Tănase¹³, este de maxim interes. Nu doar academic, dar mai ales politic". Practic, popularitatea actualei puteri politice din România a pornit din cercurile intelectualității umaniste și ale studenților, cucerind apoi, treptat, și alte segmente ale populației. Este deci firesc ca elita culturală să aștepte rezolvarea, pe termen mediu, cel puțin, a revendicărilor ei firești. Neliniștile însă, au apărut deja. Iată ce scrie un reprezentant autorizat al studenților, din perspectiva așteptatei scumpiri a învățământului superior: "Nu ar fi pentru prima oară când o forță politică, odată ajunsă la guvernare, va neglija tocmai acele categorii sociale care i-au susținut ascensiunea"; "în cea clipă, însă, noua putere politică ar pierde mult mai mult decât ar câștiga economisind câteva miliarde la buget: și-ar pierde credibilitatea"¹⁴.

Acestei neliniști legitime noua putere va trebui să-i facă față. Revendicările studenților și ale intelectualilor (firește, în măsura în care ele sînt realitate) trebuie rezolvate în regim de urgență, însă aceasta ca o politică destinată *elitei culturale*, și nicidecum *elitei politice*! Fie și deoarece, o spune H. R. Patapievici, "o elită politică dată poate fi perfect de bine alcătuită numai din gușati, energumeni și tembeli"¹⁵. Clientelismul politic n-are ce căuta în politica culturală.

Practic, noua putere trebuie să facă câteva gesturi ferme, oricît de dificile ar părea ele după cinci decenii de "dezobișnuință" și chiar dacă ar costa-o "câteva miliarde la buget". Să asigure condiții materiale decente studenților și intelectualilor¹⁶, să încurajeze valorile autentice¹⁷, să pună cultura la adăpost de imixtiunile politicului. Și, nu în ultimul rînd, să revalorizeze ideea de elită.

Dacă va îndeplini aceste obiective, chiar fără a reuși un miracol economic, cabinetul Ciorbea va binemerita recunoștința *întregului popor român*.

1 Stelian Tănase, *Revoluția ca eșec. Elite & societate*, Polirom, Iași, 1996, p.63.

2 *Comunismul în România*, Ed. Litera, București, 1994, p.207-208.

3 *Op. cit.*, p.57.

4 *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*, Humanitas, București, 1994.

5 *Ibidem*, p.55.

6 *Ibidem*, p.74.

7 *Ibidem*, p.39.

8 *Ibidem*, p.39.

9 Vezi, în acest sens, în special, declarațiile lui Silviu Brucan.

- 10 Sub titlul: "*Elita*": *complotistă, irealistă, totalitară*.
- 11 *Cerul văzut prin lentilă*, București, Editura Nemira, 1995, p.38.
- 12 *Ce este autoritatea? Introducere în logica autorității*, Humanitas, București, 1992, p.45.
- 13 *Ibidem*, p.65.
- 14 Romeo Sturzu, *Studențiile regimului Constantinescu*, în "Strict studențesc", nr.9, an II, decembrie 1996.
- 15 *Op. cit.*, p.36.
- 16 Puține lucruri pot pune în lumină mai proastă o societate decât marginalizarea propriei elite: vezi cazul salarizării derizorii a cercetătorilor, profesorilor, medicilor...
- 17 Care vor fi astfel scutite de calvarul marginalizării sau de exil, care le apare, deseori, drept unica alternativă posibilă.

"Societățile sînt supuse unei economii riguroase și o bună parte din industria oamenilor tinde să producă ierarhie, semne onorifice, instrumente și simboluri ale puterii destinate să-i plaseze pe cei care beneficiază de ele într-o poziție de autoritate și de prestigiu, iar, pe cei cărora le lipsesc, într-o situație de obediență și umilitate [...] Căci orice societate selecționează ..."

Guy Chaussinand-Nogaret, *Histoire de élites en France du XVIe au XXe siècle*, 1991